

WPROWADZENIE

Problematyka rozwoju obszarów wiejskich w Polsce znajduje się obecnie na ważnym etapie dyskusji. Zakończyła się perspektywa finansowa wdrażania środków UE 2007–2013, zaś u progu wdrażania znajduje się kolejna, tj. 2014–2020. Ponadto zmianie uległy zasady realizacji polityki regionalnej: w nowym okresie będą opierać się m.in. na koncepcji obszarów funkcjonalnych (zgodnie z KPZK 2030), które mają być punktem odniesienia dla realizacji poszczególnych polityk, w tym wdrażania środków unijnych w perspektywie 2014–2020. Jednym z procesów, jakim aktualnie podlegają polityki publiczne w krajach Unii Europejskiej, jest bowiem przechodzenie od podejścia sektorowego do zintegrowanego podejścia terytorialnego (*integrated territorial approach*). Charakteryzuje się ono ukierunkowaniem na wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów określonych funkcjonalnie, integracją działań publicznych w wymiarze przestrzennym oraz wielopoziomym systemem zarządzania. Nowy podział funkcjonalny ma wpłynąć na lepsze ukierunkowanie interwencji dla obszarów potrzebujących wsparcia lub wzmocnienie istniejącego potencjału endogenicznego w obszarach wykazujących dużą dynamikę rozwojową.

Nowe podejście, w którym przedmiotem polityki publicznej jest terytorium, legło u podstaw Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjętej przez Radę Ministrów pod koniec 2011 r. W dokumencie określono **obszar funkcjonalny** jako „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju” (KPZK 2012, s. 182). Zatem obszar funkcjonalny konstytuuje przestrzeń, funkcje, uwarunkowania i cele rozwoju. Tak sformułowana definicja pozostawia szeroki margines interpretacji, co należy uznać za jej zaletę, ponieważ gospodarka jest systemem dynamicznym. Z formalno-prawnego punktu widzenia **wiejskie obszary funkcjonalne** (WOF) zostały w polskiej polityce przestrzennej powołane do życia w artykule 49b punkt 2 obowiązującej od 25 września 2014 r. nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2014 r. poz. 379). Są one jednym z czterech typów obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, obok obszarów miejskich ośrodków wojewódzkich, obszarów szczególnych zjawisk w skali makroregionalnej (obszary górskie i Żuławy) oraz obszarów przygranicznych. Granice wiejskich obszarów funkcjonalnych są określane przez samorządy poszczególnych województw, w ich granicach administracyjnych i w porozumieniu z jednostkami samorządowymi niższego szczebla (Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717).

Proces przejścia z polityki sektorowej do terytorialnej stanowi przyczynek do dyskusji nad kilkoma ważnymi problemami, m.in. kwestią delimitacji obszarów funkcjonalnych, efektami wdrażania funduszy unijnych na obszarach wiejskich (wraz z debatą nad perspektywą dalszego ich rozwoju w kontekście funduszy UE 2014–2020), badaniami struktury funkcjonalnej obszarów wiejskich (w tym wielofunkcyjnością rolnictwa) czy też procesa-

mi urbanizacji wsi. Niniejsza publikacja stanowi zbiór referatów wygłoszonych podczas XXX Seminarium Geografii Wsi, które odbyło się pod nazwą „Wiejskie obszary funkcjonalne” w Toruniu w dniach 26–27 czerwca 2014 r. Organizatorem była Katedra Gospodarki Przestrzennej i Turystyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Komisja Obszarów Wiejskich PTG wraz z Oddziałem Toruńskim PTG. Seminarium zostało ponadto wsparte przez instytucje rozwoju wsi i rolnictwa regionu kujawsko-pomorskiego, a także przez Sekretariat Centralny Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Głównym celem seminarium była prezentacja najnowszych wyników badań nad rozwojem (zwłaszcza wielofunkcyjnym) obszarów wiejskich w Polsce, przede wszystkim w kontekście oddziaływania środków UE oraz wdrażania założeń nowego terytorialnego wymiaru polityki regionalnej związanego z realizacją perspektywy finansowej UE 2014–2020. Jako punkt odniesienia przyjęto obszary funkcjonalne, które stanowią odpowiedź na wprowadzenie nowego sposobu współpracy samorządów i stanowią istotne zagadnienie problemowe w kontekście nowych mechanizmów finansowania rozwoju obszarów wiejskich z funduszy unijnych.

Tematyka artykułów zawartych w niniejszym tomie dotyczy szeroko pojętego wielofunkcyjnego rozwoju wsi oraz wiejskich obszarów funkcjonalnych, w ujęciu ogólnokrajowych, regionalnych i lokalnych struktur przestrzennych. W artykułach poruszono zarówno zagadnienia teoretyczne (konceptcje badań funkcjonalnych wsi, wielofunkcyjność wsi czy też miejsce geografii wsi w systemie nauk geograficznych), jak i praktyczne, związane przede wszystkim ze zmianami funkcjonalnymi zachodzącymi na obszarach wiejskich. Artykuły zawarte w 37 tomie Studiów można podzielić na następujące grupy tematyczne:

- wiejskie obszary funkcjonalne w kontekście ich delimitacji (M. Mazur, J. Bański, K. Czapiewski, P. Śleszyński) oraz dostępu do usług publicznych (K. Heffner, B. Klemens);
- ocena efektów wdrażania funduszy UE w kontekście potrzeb rozwojowych obszarów stagnacji (P. Churski, A. Borowczak, R. Perdał);
- przemiany struktur funkcjonalnych i wielofunkcyjność obszarów wiejskich, zarówno w ujęciu teoretycznym (M. Wójcik, J. Falkowski), praktycznym – zarówno w skali lokalnej, regionalnej oraz krajowej (M. Gwiazdzińska-Goraj, S. Goraj, A. Jezierska-Thöle; M. Flaga, M. Wesołowska; R. Szmytkie, P. Tomczak), jak i łączącej wymiar teoretyczny z badaniami empirycznymi na przykładzie gminy Rzgów znajdującej się w strefie oddziaływania dużego miasta – Łodzi (A. Suliborski);
- zmiany w rolnictwie, w kontekście jego wielofunkcyjności jako czynnika zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich (A. Kołodziejczak) oraz przekształceń gruntów rolnych pochodzących z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (B. Maćkiewicz);
- kierunki i procesy przemian zachodzących na obszarach wiejskich, w tym urbanizacja wsi na przykładzie miast zdegradowanych (D. Sokołowski) czy rozwój funkcji rekreacyjno-turystycznej na przykładzie wykorzystanie zbiornika retencyjnego (M. Ostrowska, A. Sałdak).

Redaktorzy tomu wraz z Redakcją Studiów Obszarów Wiejskich żywą nadzieją, że zbiór prac zawartych w niniejszej publikacji wraz z wyływającymi z nich wnioskami, będzie stanowił cenny materiał dyskusji, przemyśleń czy też inspiracji w prowadzeniu własnych badań naukowych.

Miroslaw Biczkowski, Leszek Kozłowski